

Avifaunistische Kring Nederland (AKN) Project “Ornithologisch Erfgoed (OE)”

Versie 1 augustus 2015

Aantekenschriften en mapje met tekeningen van Lourens Touwen

---

1. Boekje: “Ornithologische aantekeningen (hoofdzakelijk persoonlijke waarnemingen) door L. Touwen” van de jaren '10, 20ste eeuw. [handgeschreven].
2. Cahier: “Over het waarnemen in de vrije natuur” – lezing gehouden te Rotterdam Januari 1913 voor de Natuurhist. Vereniging “De Levende Natuur” I” [handgeschreven].
3. Cahier: L. Touwen ”Fragmenten over Natuur-Historie I”. [handgeschreven; wellicht II bedoeld].
4. Cahier: L. Touwen ”Beschrijvingen van tochten en excursies voor de Nat. Historie III”. [handgeschreven].
5. Een mapje met (losbladig) schetsen van planten, paddestoelen, vogels, nesten en eieren.
6. Brochure van de Fa. Heenk & Wefers Bettink, 15 Damstraat, Haarlem ”Vogelbescherming – Voederhuisjes – Slaaphokjes – Broednesten”, 8 pagina’s.

N.B. De cahiers zijn afkomstig van “P. de Vries, Boekhandel – Dordrecht.”.

Beschrijving objecten

---

1. Boekje: “Ornithologische aantekeningen (hoofdzakelijk persoonlijke waarnemingen) door L. Touwen” van de jaren '10 vorige eeuw. [handgeschreven].

Het boekje begint met een stuk over de Koekoek met o.a. een beschrijving van een Braamsluipernest met 2 eieren en een Koekoeksei (Juli 1910). Dat wordt gevolgd door een stuk “II. Iets over het leven der vogels”. Dan volgen een aantal vogelplaatjes met daarnaast wat beschrijvende teksten. Sommige plaatjes zijn zelf getekend en gekleurd. Het merendeel van de plaatjes komt uit de Verkade albums. Bij de Notenkraaker “Tegenwoordig vrij zeldzaam in onze naaldbossen”. Verder is er een kritische opmerking over de schadelijkheid van Klauwieren (“zeer schadelijk want zij vermoorden veel meer nuttige insecten (bijen, wespen enz.) en vogels (bastaardnachttegaal, meezen, zelfs jonge lijsters en merels) als schadelijke insecten en muizen” bij het stukje over de Grauwe Klauwier of Negendooder (“daar men eertijds geloofde at hij eerst negen kevers opgeprikt moest hebben, vóór hij zijn maaltijd begint”). Over de Wielewaal: ”Bijna ieder heeft zijn roep Wiele, wiele, waal wel eens gehoord, maar bijna niemand heeft hem gezien”.

Er volgt een beschrijving van een waarneming van een Sperwer (Zaterdag 19 Maart 1910, geen locatie “op een dijkje, aan de rand van een weide”) in gevecht met een, later twee Raven. [de beschrijving van de Sperwer roept vraagtekens op; mogelijk was het een Slechtvalk].

Op pagina 29 staat een stuk “Over de zang der vogels”, met een paar notenbalken van de zang van een Vink, Meezen, Fluiters, Merels, Kwikstaartje.

Op pagina 30 een verhaaltje over de Roodborst.

Op pagina 31 een “Avontuur met Wulpen”, Zaterdag 28 Mei 1910.

Op pagina 32 stukjes over het Sijsje en de Zwartkop.

Op pagina 33 een stukje over de Kuifleeuwerik met notenbalk.

Op pagina 34 over de ontdekking van een spechtenest, 8 Juni 1910.

Op pagina 35 over de observatie van een Waterhoentje, 18 Juni 1910.

Dan volgen weer vogelplaatjes met wat beschrijvingen.

Op pagina 42 een “Avontuur met een Koekoeksei”, 21 Juli 1910, Breda, nest Braamsluiper.

[Pagina's 43-44 ontbreken].

Op pagina 45 over de Aalscholver.

Op pagina 46 over de Blauwe Reiger, Woensdag 28 September 1910.

Op pagina 49 over Spreeuwen in het najaar.

Op pagina 52 over "Trekende Ganzen".

Op pagina 55 volgen wat waarnemingen, o.a. op Vrijdag 7 October [1910?, zonder plaats] twee Alpenleeuweriken [=Strandleeuwerik], op 8 October [1910?] te Willemsdorp een Steenuil en weer daar op Zaterdag 22 October 1910 te Willemsdorp. De uil werd achtervolgd door twee Koolmezen.

Op pagina 58 waarnemingen van Kruisbekken (29 October 1910) te Dordrecht en 8 November 1910 aldaar zijn eerste Koperwiek.

Op pagina 60 een verhaal over spechten.

Op pagina 67 staat een lijst "Enkele vogelnamen in Nederl. en Latijn".

Op pagina 69 de beschrijving van een bezoek aan de Schollebaar-kolonie te Lekkerkerk, Maandag 5 Juni 1911, 2de Pinksterdag, "bereikte ik hier de groote eendenkooi, omzet met hooge boomen, populieren, wilgen enz., waar duizenden nesten zaten". Op het eind nog een waarneming van een Sterna minuta.

Op pagina 74 bezoek Park Merwesteijn, Dordrecht, Woensdagmiddag 10 januari 1912, om de nestkastjes te tellen. Op Zaterdagochtend 9 Maart 1912 een Kleine Bonte Specht in dat Park Merwestein, Dordrecht.

Op pagina 75 staat een verwijzing naar "Opstellen Nat. Hist. Deel IV: "Na Drie Jaar" " om aan te geven waarom er een tijdsverschil zit van drie jaar tussen zijn aantekeningen.

Op pagina 75 "De Strooptocht van den Bruinen Kiekendief", Halfweg, 4 April 1916.

Op pagina 78 volgt een verhaal over de Koekoek en de Sperwer, Halfweg, 4 April 1916.

Op pagina 81 het verslag van een excursie naar Brielle, 26 November 1916.

Op pagina's 82-83 waarnemingen in de kerstvakantie, omgeving Ede, 27 December 1916, Sysselt, Ginkelsche hei, Ginkelsche Bosch 3 korhoenders en één bokje; Beekhuizen, 28 December 1916, ijsvogeltje.

Op pagina 83 bij Brielle, op weg naar het schaatsenrijden, Dinsdag 23 januari 1917 een ijsvogel.

Op pagina 84 tocht naar Oostvoorne, Woensdag 24 januari 1917. Op Dinsdag 23 Januari 1917 tijdens het schaatsenrijden "een prachtig ijsvogeltje".

Op pagina 85 tocht naar Brielle, Woensdag 25 Januari 1917 met o.a. kanoetstrandloopers, groote lijster

Op pagina 86 tocht met Mej. Mulder v.d. Graaf, vrijdagmiddag 26 januari 1917, tocht naar de Steenen Baak, over Oostvoorne terug. In duidoornstruiken twee oude nesten tegen elkaar gebouwd.

Op pagina 87 een waarneming van een roodborsttapuit op de Molenvest, Zaterdag 27 Januari 1917. Op Dinsdag 15 februari 1917 bij Bastion IV een Boompieper [?].

Op pagina 87 een kranteknipstel "Zijn Bijmeezen schadelijk" door J.B. Bernink, Denekamp, 13 Jan. 1914.

2. Cahier: "Over het waarnemen in de vrije natuur" – lezing gehouden te Rotterdam Januari 1913 voor de Natuurhist. Vereeniging "De Levende Natuur" I" [handgeschreven].

Uitgeschreven lezing met een behandeling van tal van onderwerpen: vliegen van vogels (i.h.b. van de Groene Specht), spechtensmidse, "mimicry" (Kameleon, Steenuil, eigen waarneming jonge Haas), kennisoverdracht moederzoogdieren aan haar jongen. Hij breekt een lans voor de bestudering van de natuur in het vrije veld in tegenstelling tot het "bestudeeren van de natuur in de studeercel van den denker en in de hortus van een universiteit".

Aanhalingen naar de boeken van William Long zoals "School of the Woods", "Beasts of the Field" en vertalingen gepubliceerd in "De Levende Natuur" en opgenomen in de boeken van Eli Heimans "Met Kijker en Bus" en "Wandelen en Waarnemen".

Hij eindigt met een aansporing tot de beginnende waarnemer om niet ontmoedigd te worden als hij na een tocht thuiskomt zonder een enkel dier gezien te hebben: "hij geduldig en zonder gerucht en lettende op alle manieren, die de dieren te baat nemen, hen besluipen moet op plekjes waar zij zich gaarne vertoeven."

3. Cahier: L. Touwen "Fragmenten over Natuur-Historie I". [handgeschreven; wellicht II bedoeld].

Een aantal excerpten uit verschillende bronnen:

- "Bonte Spechten" door A.B. Wigman in "Buiten" van 11 November 1911.
- "Bevruchting bij Zaadplanten" uit "Met Kijker en Bus" door Eli Heimans.
- "School of the Woods" van William J. Long.
- "Les Incertitude de la Biologie" door M. Leclerc du Sablon. Hier bespreekt hij o.a. uit dat boek (pag. 219) de "Loi de Quetelet": "la taille de l'homme varie comme les coefficients du development du binôme de Newton". [Dit is in feite de bekende Gaussische klokkromme die men bij vrijwel alle metingen aan objecten met enige variatie aantreft]. Ook de wetten van Mendel worden besproken.

Verder een aantal krantenknipsels:

- Lichamelijke Opvoeding, de eerste uit de "Standaard", vrijdag 7 December 1917.
- De Vogeltrek II, krantenrubriek "Uit de Natuur", [uit de "De (Groene) Amsterdammer"], door Jac. P. Thijsse.
- "Bruur Boom", krantenrubriek "Uit de Natuur", [uit de "De (Groene) Amsterdammer"], door Jac. P. Thijsse.
- "Beschouwingen over Denken en Zeggen, Aan Dr. Lotsy", door Frederik van Eeden.

4. Cahier: L. Touwen "Beschrijvingen van tochten en excursies voor de Nat. Historie III". [handgeschreven].

Dit schrift bevat de verslagen van een aantal excursies. De schrijver besteedt aandacht aan vogels, maar ook uitgebreid aan planten, bomen, schelpen en insecten.

- Zaterdag 6 mei 1911, Willemsdorp.
- Maandag, 2de Pinksterdag, 5 Juni 1911, Aalscholverkolonie, Lekkerkerk.
- Vrijdag 28 Juli 1911, "Een mislukte en toch niet mislukte tocht", Beekhuizer Bosch. Waarneming van een IJsvogel "[dat] Een van mijn mooiste ogenblikken uit het natuurleven geweest is".
- Zaterdag 27 Juli 1911. Vergeefse "jacht" naar de IJsvogel, Beekberger Bosch.
- Woensdagmiddag 3 Januari 1912, "Een noodgedwongen boottocht". Naar 't Huis de Merwede. Enige citaties: "Ondergelopen polders. Wat was de Noord-Oostzijde van het eiland van Dordrecht in een halfjaar veel veranderd. Voor een deel waren dit blijvende veranderingen. De mooie boschjes tusschen Groenendijk en Oranjelaan waren geslonken. Een Hulpweg was er dwars door heen gelegd en daarmee een der mooiste vogelhoekjes der Merwedestad verdwenen."

Door opkomende vloed afgesneden van zijn terugweg kan hij door een roeibootje aan te roepen toch weer thuiskomen.

- Maandag 8 Januari 1912. Dezelfde tocht als 3 Januari 1912, maar nu hield hij rekening met de vloed.
- Zaterdag 3 Februari 1912. De winter was echt ingevallen, temperatuur -14° C. "Ik wilde naar Willemsdorp marcheeren door sneeuw, wind en vorst."; "Allereerst wilde ik de vogelwereld in de sneeuw in hun ellende aanschouwen"; Het 2^e doel mijner tocht was, om waar de gelegenheid zich voordeed voeder aan onze gevederde vrienden aan te bieden." Waarnemingen van "enkele Bonte Kraai", Kepen, een Geelgors. Hij mag een stuk meerijden met een getrokken arreslee. Een paar keer vloog er een "kleine poelsnip op en [of "een" ?] bokje." Verder nog: "Verscheidene keeren strooide ik nog vogelvoer."
- Zondagmiddag 4 Februari 1912. Dezelfde tocht met waarnemingen van buizerd, troepje spreeuwen, bonte kraaien, sperwer en waterhoentjes die geen open water konden vinden. 's Avonds ziet hij hoe een jongen een meerkoet die naar beneden is komen vallen mee naar huis neemt. Hij probeert de jongen ervan te overtuigen de koet te verwarmen en te voeren, maar daar heeft de jongen geen oren naar.
- Woensdag 14 Augustus 1914. Ontdekkingstocht naar de Galversche Heide, Valckeniersven en Mastbosch. Hij klaagt dat er zoveel is ontgonnen. Voornamelijk een plantenexcursie.

5. Een mapje met (losbladig) schetsen van planten, paddestoelen, vogels, nesten en eieren.

Dit mapje bevat

- een gedroogd blad,
- in totaal 31 velletjes met voornamelijk afbeeldingen van planten en stadia in de ontwikkeling van groeiwijzen, paddstoelen, mestkevers, pop van de Vanessa Io, Daggauwoog, een velletje met een vogelnest met een ei (14 Juli, Breda, Mastbosch),, een velletje met vier schetsen van een reiger (LT naar EHs uit Handl. II), en velletje met een merelnest (19 Juli, Breda, Mastbosch), een velletje met een lijsternest (13 Juli 1913), een velletje met "Een kuiken dat uit een ei komt naar E. Heimans in Handleiding I", een velletje met een specht (2 April 1910, Breda, Mastbosch), een velletje met een Roodborst, 3 Januari 1910, Wolfsaan,
- een enveloppe met daarin 11 velletjes met afbeeldingen van zwammen, bloemen, een velletje met "Citroentje van terzijde gezien, roltong, duidelijk zichtbaar. Gevangen, 17 April 1911, Breda. Geteekend naar het in aether gedooide exemplaar, 18 April 1911", een velletje met een Koolmees "LT, 26 Nov 1918 (?), Breda".

Informatie over ds. L. Touwen

De volgende tekst staat op de website: http://www.timkrooneman.nl/ds_1_touwen.htm

Lourens Touwen (1894 -1944) , doorliep de Koninklijke Militaire Academie te Breda en werd Marine-officier. Tot zijn teleurstelling wordt hij echter wegens een voetgebrek afgekeurd voor militaire dienst. Hij werd aanvankelijk leraar aan een middelbare school en volgde daarna de studie voor predikant aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. Op 27 januari 1934 doet hij intrede in de Gereformeerde kerk te Makkum en Kornwerd.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog trok hij zich het lot van de Joden en andere onderduikers aan. Daarvoor activeerde hij zijn omgeving, met als resultaat een uitstekende organisatie in Wonseradeel, die onderdeel was van de Landelijke Organisatie voor hulp aan Onderduikers. Samen met de Hervormd collega ds A.E. van Baalen en pastoor L.H.L. de Jong was hij actief betrokken bij het verbergen van Joodse burgers. Daarnaast zat hij diep in het verzet onder de schuilnaam "Koorden" en behoorde tot de LO-Wonseradeel.

Op 23 juni werd zijn vriend en medewerker meester F. van der Velde uit Idsegahuizen gearresteerd, die met Touwen binnen de LO werkte, en hij probeerde de SD om te praten om van der Velde te laten gaan. Dit lukte echter niet en ds Touwen werd zelf een verdachte en moest onderduiken. Toen hij echter de situatie weer veilig achtte, reisde hij op 18 augustus 1944 naar de SD in Leeuwarden om met losgeld van der Velde vrij te kopen. De mannen naar wie hij vroeg, waren niet aanwezig en hij kreeg het advies 's middags terug te komen. Toen hij die middag terugkwam, werd hij meteen gearresteerd en naar het beruchte SD-bolwerk Scholtenshuis in Groningen gebracht en daar zwaar verhoord. Vanuit het verzet werden vertwijfelde pogingen gedaan om ds Touwen te bevrijden. Afsproken werd dat Groningers het politiebureau zouden bewaken en zodra ds Touwen werd weggevoerd, hem zouden trachten te bevrijden. Heimelijk werd hij op 8 september 1944 door de achterdeur weggebracht naar Vries in Drenthe, waar hij samen met de L.O.-koerierster mevr. Cornelia Johanna van de Berg - van der Vlis (bekend onder haar schuilnaam Annie Westland en op 9 augustus in Utrecht gearresteerd) op de heide door de Duitsers werd doodgeschoten.

Een jaar lang hoopte men in Makkum, dat de geliefde predikant zou terugkeren totdat de identificatiedienst met het onomstotelijke bewijs kwam dat de lichamen van dominee Touwen en Mevrouw van de Berg - van der Vlis op 27 september 1944 bij toeval door een jachttopziener te Vries waren gevonden.

Opgesteld namens "Ornithologisch Erfgoed", E.J.M. Veling, 25 maart 2015.